

Występowanie i stopień zagrożenia prawnie chronionych gatunków roślin naczyniowych na terenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej

ANDRZEJ URBISZ

URBISZ, A. 2017. The occurrence and degree of threat of legally protected vascular plant species in the Wyżyna Krakowsko-Częstochowska upland. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 24(2): 415–422. Kraków. e-ISSN 2449-8890, ISSN 1640-629X.

ABSTRACT: The paper presents an up-to-date list of legally protected vascular plant species recorded in the Wyżyna Krakowsko-Częstochowska upland, and analyzes the changes made in it after the release of the new Regulation of the Minister of the Environment on the protection of plant species in 2014. The relationship between the type of protection accorded and the degree of threat to each species is assessed. It is suggested that the red lists and red books of threatened species should relied on to a greater extent when lists of protected species are drawn up.

KEY WORDS: Wyżyna Krakowsko-Częstochowska upland, protected species, threat categories, vascular plants

A. Urbisz, *Katedra Botaniki i Ochrony Przyrody, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski, ul. Jagiellońska 28, 40-032 Katowice, Polska; e-mail: andrzej.urbisz@us.edu.pl*

WSTĘP

Ochrona gatunkowa jest jedną z podstawowych form ochrony przyrody. Aktualny wykaz gatunków roślin chronionych w Polsce został przedstawiony w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (ROZPORZĄDZENIE 2014). Flora roślin naczyniowych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej została opracowana w latach 1999–2005 (URBISZ 2004, 2008), a więc jeszcze przed ukazaniem się wspomnianego dokumentu. Wykaz gatunków chronionych zamieszczony w wymienionych pracach został podany na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. (ROZPORZĄDZENIE 2004). Z tego względu celem niniejszego opracowania jest uaktualnienie listy chronionych gatunków roślin naczyniowych tego regionu oraz próba określenia relacji między wykazami gatunków chronionych i zagrożonych.

TEREN BADAŃ

Wyżyna Krakowsko-Częstochowska jest położona w południowej Polsce i zajmuje powierzchnię 2615 km² (KONDRACKI 1988). Jej granicę północną stanowi przełom Warty, wschodnia przebiega wzdłuż linii Krasice, Zalesice, Lelów, Irządze, Żarnowiec, Wysocice,

Kraków, południową tworzy Dolina Wisły, a zachodnią przebiega wzdłuż linii Wygieźłów, Chrzanów, Trzebinia, Olkusz, a następnie tzw. kuestą jurajską, biegnącą aż do Częstochowy. Średnia wysokość na tym terenie wynosi 300–400 m n.p.m., a charakterystycznym elementem krajobrazu są liczne ostańce wapienne. Najczęściej występują ubogie gleby bielcowe wytworzone z piasków i glin. W centralnej części i na wschodzie przeważają żyzniejsze gleby brunatne, wykształcające się na lessach. Często spotykamy tu również zasobne w składniki pokarmowe rędziny węglanowe (MUSIEROWICZ 1961). Wyżyna Krakowsko-Częstochowska położona jest na granicy wododziału Wisły i Odry – sieć hydrograficzna jest tu stosunkowo rzadka. Na badanym terenie panują zróżnicowane warunki klimatyczne. Średnia roczna suma opadów wynosi 600–800 mm, średnia roczna temperatura około 7,5°C, a okres wegetacji trwa 200–210 dni (KRUCZAŁA 2000).

MATERIAŁ I METODY

Wykazy roślin chronionych przedstawiono na podstawie literatury (URBISZ 2008), w oparciu o odpowiednie rozporządzenia ministra środowiska (ROZPORZĄDZENIE 2004, 2014). Nazwy gatunków podano według opracowania MIRKA i in. (2002). Kategorie zagrożenia podano na podstawie *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych* (KAŹMIERCZAKOWA i in. 2016). Za pojedyncze stanowisko uznano występowanie danego gatunku w jednostce kartogramu 2×2 km, wyznaczonej zgodnie z założeniami *Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce* (ZAJĄC 1978).

WYNIKI

Lista chronionych roślin naczyniowych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (Tab. 1) liczy 169 gatunków (w tym 90 ściśle i 79 częściowo). W porównaniu z poprzednim wykazem, sporządzonym na podstawie ROZPORZĄDZENIA (2004), ogólna ich liczba (173 gatunki) praktycznie się nie zmieniła. Podczas gdy z poprzedniej listy usunięto 21 gatunków (10 ściśle i 11 częściowo chronionych), na obecnej pojawiło się 17 nowych gatunków (4 ściśle i 13 częściowo chronionych). Natomiast bardzo wyraźnie zmienił się stosunek liczby gatunków ściśle oraz częściowo chronionych. Podczas gdy według ROZPORZĄDZENIA (2004) na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej występowało 155 gatunków objętych ochroną ścisłą, to według nowego ROZPORZĄDZENIA (2014) jest ich tylko 90. Natomiast liczba gatunków częściowo chronionych wzrosła z 18 do 79 (Ryc. 1).

Analizując kategorie zagrożenia roślin w skali kraju (KAŹMIERCZAKOWA i in. 2016), przypisane gatunkom chronionym występującym na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (Tab. 1–2, Ryc. 2), stwierdzono, że według poprzedniego ROZPORZĄDZENIA (2004), na 173 gatunki chronione aż 69 (w tym wszystkie częściowo chronione) nie było zaliczonych do żadnej kategorii zagrożenia. W przypadku aktualnie obowiązującego ROZPORZĄDZENIA (2014) takich gatunków jest 58 na 169 (w tym większość gatunków chronionych częściowo). Są wśród nich zarówno gatunki objęte ochroną ścisłą (12), jak i częściową (46).

Gatunki chronione Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej są zróżnicowane pod względem częstości występowania. Obok gatunków odnotowanych na jednym lub najwyżej kilku stanowiskach, z których wiele nie zostało współcześnie potwierdzonych

Tabela 1. Prawnie chronione gatunki roślin naczyniowych badanego terenu według Rozporządzenia Ministra Środowiska z 2014 r. (ROZPORZĄDZENIE 2014)**Table 1.** Vascular plant species in the study area that are legally protected under the 2014 Regulation of the Minister of the Environment (ROZPORZĄDZENIE 2014)

I	II	III	IV	I	II	III	IV
Gatunki objęte ochroną ścisłą (Strictly protected species)							
<i>Aconitum moldavicum</i>	19	++	VU	* <i>Lathyrus latifolius</i>	3	++	CR
<i>Adenophora liliifolia</i>	4	++	CR	* <i>Lilium bulbiferum</i>	3	++	EN
<i>Anacamptis pyramidalis</i>	1	++	CR	<i>Lilium martagon</i>	128	++	•
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	15	++	NT	<i>Linosyris vulgaris</i>	4	++	VU
<i>Aster amellus</i>	13	++	NT	<i>Linum flavum</i>	5	++	VU
<i>Batrachium baudotii</i>	1	++	CR	<i>Liparis loeselii</i>	6	++	VU
<i>Betula xoycoviensis</i>	4	++	•	<i>Lycopodiella inundata</i>	4	++	EN
<i>Botrychium lunaria</i>	34	++	VU	<i>Malaxis monophyllos</i>	22	++	VU
<i>Bupleurum longifolium</i>	18	•	EN	<i>Melica transsilvanica</i>	22	++	NT
<i>Campanula bononiensis</i>	4	++	NT	<i>Montia fontana</i>	1	++	VU
<i>Campanula sibirica</i>	51	++	•	<i>Nasturtium microphyllum</i>	2	++	VU
<i>Carex davalliana</i>	18	++	VU	<i>Ophioglossum vulgatum</i>	10	++	VU
<i>Carex divulsa</i>	3	++	VU	<i>Orchis coriophora</i>	5	++	CR
<i>Carex pulicaris</i>	3	++	EN	<i>Orchis mascula</i>	17	++	NT
<i>Cephalanthera damasonium</i>	88	++	NT	<i>Orchis militaris</i>	7	++	VU
<i>Cephalanthera longifolia</i>	39	++	VU	<i>Orchis morio</i>	10	++	CR
<i>Cephalanthera rubra</i>	45	++	VU	<i>Orchis palustris</i>	2	++	CR
* <i>Clematis recta</i>	1	++	NT	<i>Orchis ustulata</i>	4	++	EN
<i>Cochlearia polonica</i>	3	++	EW	<i>Osmunda regalis</i>	3	++	VU
<i>Corallorhiza trifida</i>	37	++	VU	<i>Phyllitis scolopendrium</i>	17	++	•
<i>Cyperus flavescens</i>	6	•	EN	<i>Pinguicula vulgaris</i>	10	++	NT
<i>Cypripedium calceolus</i>	37	++	VU	* <i>Polemonium coeruleum</i>	3	++	VU
<i>Dactylorhiza fuchsii</i>	9	++	•	<i>Polystichum aculeatum</i>	50	++	•
<i>Dactylorhiza sambucina</i>	4	++	EN	<i>Polystichum braunii</i>	1	++	•
<i>Dianthus armeria</i>	6	++	•	<i>Polystichum lonchitis</i>	2	++	•
<i>Dianthus gratianopolitanus</i>	1	++	EN	<i>Pulsatilla patens</i>	4	++	EN
<i>Dianthus superbus</i>	5	++	VU	<i>Pulsatilla pratensis</i>	4	++	VU
<i>Diphysastrum tristachyum</i>	3	++	EN	<i>Pulsatilla vernalis</i>	2	++	EN
<i>Drosera anglica</i>	6	++	EN	<i>Rhynchospora fusca</i>	2	++	EN
<i>Drosera rotundifolia</i>	26	++	NT	<i>Rosa gallica</i>	12	++	VU
<i>Epipactis microphylla</i>	1	++	EN	* <i>Sorbus intermedia</i>	23	++	EN
<i>Epipactis palustris</i>	25	++	NT	<i>Sorbus torminalis</i>	2	++	NT
<i>Epipogium aphyllum</i>	12	++	CR	<i>Spiranthes spiralis</i>	6	++	CR
<i>Festuca pallens</i>	43	•	•	<i>Staphylea pinnata</i>	13	++	•
<i>Galium cracoviense</i>	5	++	VU	<i>Stipa capillata</i>	1	++	VU
<i>Gentiana cruciata</i>	18	++	VU	<i>Stipa joannis</i>	2	++	VU
<i>Gentiana pneumonanthe</i>	22	++	VU	<i>Thesium ebracteatum</i>	1	++	VU
<i>Gentianella amarella</i>	15	++	EN	<i>Thymus praecox</i>	5	•	CR
<i>Gentianella bohemica</i>	3	++	EN	<i>Tofieldia calyculata</i>	11	++	NT
<i>Gentianella germanica</i>	4	++	DD	<i>Traunsteinera globosa</i>	2	++	•
<i>Gladiolus imbricatus</i>	16	++	NT	<i>Trollius europaeus</i>	5	++	VU
<i>Goodyera repens</i>	1	++	NT	<i>Utricularia australis</i>	4	++	NT
<i>Gymnadenia conopsea</i>	14	++	NT	<i>Utricularia intermedia</i>	2	++	VU
<i>Iris sibirica</i>	10	++	VU	<i>Utricularia minor</i>	5	++	NT
<i>Jovibarba sobolifera</i>	91	++	VU	<i>Viola uliginosa</i>	2	++	EN

(c.d.)

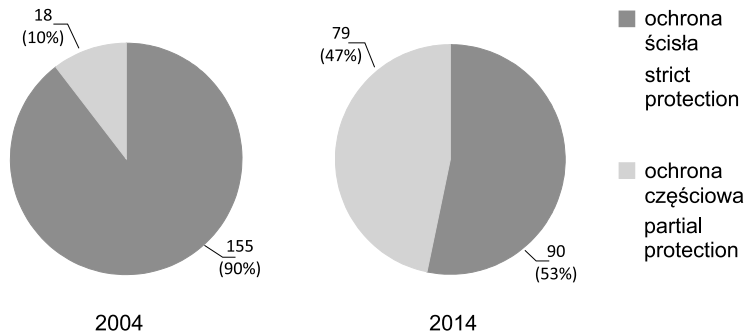
Tabela 1. Kontynuacja – Table 1. Continued

I	II	III	IV	I	II	III	IV
Gatunki objęte ochroną częściową (Partially protected species)							
<i>Aconitum variegatum</i>	2	++	•	<i>Lathyrus laevigatus</i>	3	++	NT
<i>Allium ursinum</i>	11	+	•	<i>Lathyrus palustris</i>	3	•	•
<i>Andromeda polifolia</i>	13	•	•	<i>Ledum palustre</i>	26	++	•
<i>Anemone sylvestris</i>	44	++	•	* <i>Leucium vernum</i>	2	++	NT
* <i>Angelica archangelica</i>	1	++	•	<i>Listera ovata</i>	53	++	•
<i>Aquilegia vulgaris</i>	66	++	•	<i>Lycopodium annotinum</i>	32	++	NT
<i>Arum alpinum</i>	7	++	•	<i>Lycopodium clavatum</i>	56	++	NT
<i>Aruncus sylvestris</i>	70	++	•	* <i>Matteucia struthiopteris</i>	8	++	•
<i>Atropa belladonna</i>	13	++	NT	<i>Melittis melissophyllum</i>	111	++	•
<i>Batrachium trichophyllum</i>	4	++	NT	<i>Menyanthes trifoliata</i>	42	+	•
<i>Blechnum spicant</i>	8	++	•	<i>Moneses uniflora</i>	61	•	NT
* <i>Carex arenaria</i>	1	+	•	<i>Nasturtium officinale</i>	10	++	NT
<i>Carex dioica</i>	5	•	VU	<i>Neottia nidus-avis</i>	78	++	•
<i>Carex globularis</i>	2	•	EN	<i>Nymphaea alba</i>	12	+	•
<i>Carex michelli</i>	7	•	•	<i>Ononis spinosa</i>	44	+	•
<i>Carlina acaulis</i>	229	++	•	<i>Orobanche bartlingii</i>	1	++	VU
<i>Centaurium erythraea</i>	114	++	•	<i>Orobanche caryophyllacea</i>	14	++	VU
<i>Centaurium pulchellum</i>	14	++	•	<i>Orobanche elatior</i>	3	++	EN
<i>Cerasus fruticosa</i>	13	++	VU	<i>Orobanche lutea</i>	34	++	NT
<i>Chimaphila umbellata</i>	73	++	NT	<i>Orobanche picridis</i>	2	++	EN
<i>Cimicifuga europaea</i>	21	++	VU	<i>Orobanche purpurea</i>	1	++	CR
<i>Cirsium pannonicum</i>	6	++	NT	<i>Orobanche ramosa</i>	3	++	•
<i>Colchicum autumnale</i>	4	++	•	<i>Pedicularis palustris</i>	14	++	VU
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	9	++	NT	<i>Pedicularis sylvatica</i>	23	++	VU
<i>Dactylorhiza maculata</i>	17	++	•	<i>Phyteuma orbiculare</i>	17	++	•
<i>Dactylorhiza majalis</i>	73	++	NT	<i>Platanthera bifolia</i>	40	++	•
<i>Daphne mezereum</i>	142	++	•	<i>Platanthera chlorantha</i>	5	++	NT
<i>Digitalis grandiflora</i>	67	++	•	<i>Primula elatior</i>	70	+	•
<i>Diphasiastrum complanatum</i>	8	++	VU	<i>Pyrola chlorantha</i>	43	•	•
<i>Epipactis atrorubens</i>	103	++	NT	<i>Pyrola media</i>	4	•	DD
<i>Epipactis helleborine</i>	213	++	•	<i>Pyrola minor</i>	104	•	•
<i>Galanthus nivalis</i>	62	++	•	<i>Pyrola rotundifolia</i>	51	•	•
<i>Gentiana asclepiadea</i>	1	++	•	<i>Ranunculus lingua</i>	14	•	•
<i>Gentianella ciliata</i>	80	++	•	<i>Saxifraga paniculata</i>	7	++	•
<i>Gentianella lutescens</i>	3	++	•	<i>Scopolia carniolica</i>	2	++	•
<i>Gratiola officinalis</i>	5	++	VU	<i>Sesleria uliginosa</i>	2	•	VU
* <i>Gypsophila paniculata</i>	1	++	EN	<i>Taxus baccata</i>	9	++	•
<i>Helichrysum arenarium</i>	39	+	•	<i>Tetragonolobus maritimus</i>	6	•	NT
* <i>Hippophaë rhamnoides</i>	4	++	•	<i>Veratrum lobelianum</i>	19	++	•
<i>Huperzia selago</i>	15	++	NT				

Objaśnienia do tabel 1 i 2 (Explanations to table 1 and 2): I – Nazwa gatunku (Species name); II – Liczba stanowisk (Number of localities); III – Status ochrony gatunków według ROZPORZĄDZENIA 2004 (Type of protection according to the Regulation of the Minister of the Environment; ROZPORZĄDZENIE 2004): ++ – ściśle chroniony (strictly protected); + – częściowo chroniony (partially protected); • – nie objęty ochroną (not protected); IV – Kategorie zagrożenia wg Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych; KAŻMIERCZAKOWA i in. 2016 (Threat categories according to the Polish red list of pteridophytes and flowering plants; KAŻMIERCZAKOWA et al. 2016); * – gatunki występujące wyłącznie na stanowiskach synantropijnych (species occurring on synanthropic localities only)

Tabela 2. Prawnie chronione gatunki roślin naczyniowych według Rozporządzenia Ministra Środowiska z 2004 r. (ROZPORZĄDZENIE 2004), aktualnie skreślone z listy chronionych gatunków**Table 2.** Vascular plant species legally protected under the 2004 Regulation of the Minister of the Environment (ROZPORZĄDZENIE 2004) which are currently removed from the list of protected plants

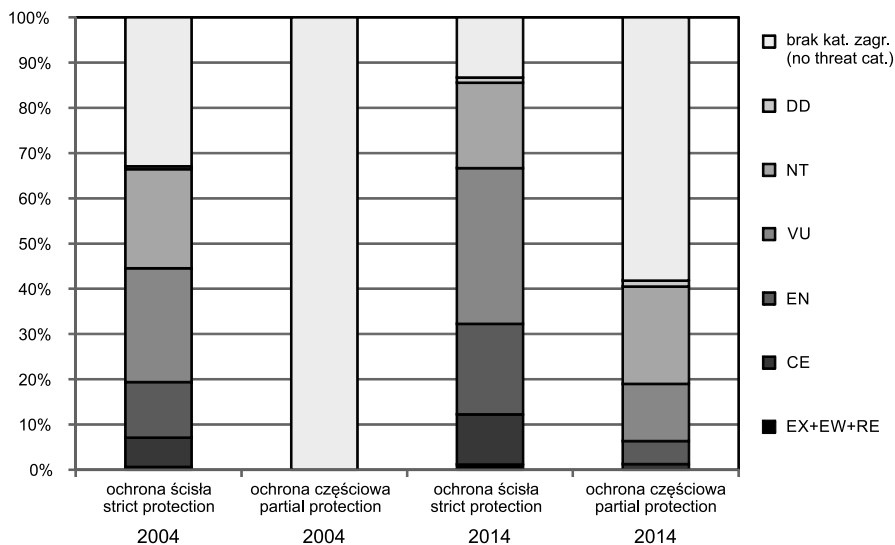
I	II	III	IV	I	II	III	IV
<i>Asarum europaeum</i>	241	+	•	<i>Nuphar lutea</i>	15	+	•
<i>Batrachium aquatile</i>	9	++	•	<i>Ononis arvensis</i>	100	+	•
<i>Carex limosa</i>	2	++	NT	* <i>Ornithogalum umbellatum</i>	23	++	•
<i>Convallaria majalis</i>	210	+	•	<i>Polypodium vulgare</i>	89	++	•
<i>Doronicum austriacum</i>	2	++	•	<i>Primula veris</i>	192	+	•
<i>Equisetum telmateia</i>	28	++	•	<i>Ribes nigrum</i>	39	+	•
<i>Equisetum variegatum</i>	16	++	•	<i>Streptopus amplexifolius</i>	2	++	•
<i>Frangula alnus</i>	411	+	•	<i>Utricularia vulgaris</i>	7	++	NT
<i>Galium odoratum</i>	199	+	•	<i>Viburnum opulus</i>	283	+	•
<i>Hedera helix</i>	207	+	•	<i>Vinca minor</i>	55	+	•
<i>Hepatica nobilis</i>	201	++	•				

Ryc. 1. Udział gatunków ściśle oraz częściowo chronionych we florze Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej według rozporządzeń Ministra Środowiska (ROZPORZĄDZENIE 2004, 2014)**Fig. 1.** Shares of strictly and partially protected species in the flora of the Wyżyna Krakowsko-Częstochowska upland, according to the two Regulations of the Minister of the Environment (ROZPORZĄDZENIE 2004, 2014)

(np. *Anacamptis pyramidalis*, *Goodyera repens*, *Montia fontana*, *Orobancha purpurea*, *Thesium ebracteatum*), spotykamy także takie, które posiadają ponad 100 (*Centaureum erythraea*, *Daphne mezereum*, *Epipactis atrorubens*, *Lilium martagon*, *Melittis melissophyllum*, *Pyrola minor*), a nawet ponad 200 stanowisk (*Carlina acaulis*, *Epipactis helleborine*).

DYSKUSJA

„Czerwone listy” oraz „czerwone księgi” mają za cel wskazanie gatunków, których populacje ulegają zmniejszeniu lub nawet zanikowi. Natomiast ochrona gatunkowa opiera się na odpowiednich przepisach prawnych, dzięki którym możliwość redukcji liczebności ich populacji oraz pozyskiwania osobników jest zabroniona lub ograniczona. Mimo że logicznym następstwem stwierdzenia istotnego zagrożenia gatunku powinno być objęcie go ochroną prawną, to nie zawsze tak się dzieje. Wprawdzie większość gatunków, należących do najwyższych kategorii zagrożenia w skali kraju (KAŻMIERCZAKOWA i in. 2016),

Ryc. 2. Udział gatunków chronionych należących do określonych kategorii zagrożenia w Polsce według KAŹMIERCZAKOWEJ i in. (2016), uwzględnionych w rozporządzeniach Ministra Środowiska (ROZPORZĄDZENIE 2004, 2014)

Fig. 2. Shares of protected species in particular threat categories in Poland (according to KAŹMIERCZAKOWA *et al.* 2016) which are covered by the two Regulations of the Minister of the Environment (ROZPORZĄDZENIE 2004, 2014)

jest objętych ochroną ścisłą (Ryc. 2), ale niektóre z nich, np. *Orobanche purpurea* (CR), *O. elatior* (EN) czy *Carex globularis* (EN), są objęte jedynie ochroną częściową. Z drugiej strony aż 12 gatunków ściśle chronionych (np. *Dactylorhiza fuchsii*, *Phyllitis scolopendrium*, *Staphylea pinnata*, *Traunsteinera globosa*) nie zostało w ogóle uwzględnionych we wspomnianej polskiej „czerwonej liście”. Są także gatunki nie objęte obecnie ochroną (*Carex limosa*, *Utricularia vulgaris*), które się na niej znalazły.

Taki stan rzeczy wynika z kilku przyczyn. Przede wszystkim regularny monitoring prowadzony jest jedynie dla niektórych gatunków i z reguły tylko na wybranych stanowiskach. Z tego względu dla wielu gatunków brakuje danych, które pozwoliłyby na zaliczenie ich do odpowiedniej kategorii zagrożenia, zgodnie z kryteriami opisanymi w dokumentach Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN 2012; IUCN Standards and Petitions Subcommittee 2017). Wydaje się, że przy tworzeniu wykazów gatunków chronionych i zagrożonych w wielu przypadkach nie uwzględnia się w wystarczającym stopniu tak prostego kryterium, jakim jest częstość występowania gatunku (wyrażona np. liczbą jego stanowisk na danym obszarze). Obejmowanie ochroną ścisłą gatunków, które niekiedy mają w Polsce kilkaset lub więcej stanowisk (np. *Drosera rotundifolia*, *Epipactis palustris*, *Lilium martagon*), przy jednoczesnym braku ochrony gatunków, występujących na kilkunastu lub dwudziestu kilku stanowiskach w naszym kraju (np. *Bupleurum falcatum*, *Carex pediformis*, *Omphalodes scorpioides*, *Onobrychis arenaria*, *Veronica praecox*), jest w znacznym stopniu dyskusyjne (ZAJĄC & ZAJĄC 2001).

Kolejnym problemem jest wprowadzanie przez człowieka na dany teren gatunków chronionych lub zagrożonych (reintrodukcje, nasadzenia). O ile w przypadku gatunków wymarłych (np. *Marsilea quadrifolia*) działania te są z reguły prowadzone w sposób dobrze

udokumentowany, to dla innych gatunków, z których wiele jest uprawianych (np. *Clematis recta*, *Gypsophila paniculata*, *Lathyrus latifolius*, *Leucoium vernum*, *Lilium bulbiferum*, *Matteucia struthiopteris*, *Sorbus intermedia*), kontrola ich introdukcji jest bardzo utrudniona, a odróżnienie stanowisk „naturalnych” od synantropijnych w wielu przypadkach niemożliwe.

Bardzo duże trudności pojawiają się także w przypadku gatunków należących do rodzajów krytycznych, np. *Alchemilla*, *Hieracium*, *Rosa*, *Rubus* lub *Taraxacum*. Ze względu na niewielką liczbę specjalistów, którzy potrafią poprawnie określić te taksony, dane dotyczące wielkości oraz dynamiki ich populacji są często fragmentaryczne i niepewne. Mimo iż wymienione rodzaje liczą od kilkudziesięciu do nawet kilkuset gatunków, ich liczba uwzględniona w polskiej „czerwonej liście” (KAŹMIERCZAKOWA i in. 2016) jest znikoma.

Niekorzystny jest również brak stabilności w kolejnych rozporządzeniach. Należałoby dążyć do tego, aby gatunek, który został już uznany za godny ochrony na podstawie określonych kryteriów, nie zmieniał bez ważnego powodu swojego statusu. Kolejne przepisy co kilka lat modyfikują wykazy gatunków chronionych, jednak trudno w nich dostrzec logiczną konsekwencję. W wielu przypadkach trudno zrozumieć dlaczego właśnie ten (np. *Cerasus fruticosa*, *Carex globularis* czy *Orobancha pupurea*), a nie inny gatunek (np. *Botrychium lunaria*, *Lilium martagon*, *Polystichum aculeatum*) kilka lat temu był ściśle chroniony, a obecnie jest chroniony tylko częściowo. Dobrym krokiem było usunięcie z wykazu roślin chronionych gatunków bardzo częstych (np. *Asarum europaeum*, *Convallaria majalis*, *Frangula alnus*, *Galium odoratum*, *Hedera helix* lub *Viburnum opulus*). Trudno jednak dociec, czym kierowano się umieszczając na nowej liście roślin częściowo chronionych tak rozpowszechnione w naszym kraju gatunki, jak np. *Andromeda polifolia*, *Moneses uniflora*, *Pyrola chlorantha*, *P. minor* czy *P. rotundifolia*. Przy tak częstych zmianach wykazu gatunków chronionych trudno prowadzić edukację ekologiczną społeczeństwa, ponieważ uzyskana na ten temat wiedza z roku na rok może stać się nieaktualna.

Problem stanowi także brak ściśle określonej zależności między tworzeniem list gatunków zagrożonych, a powstawaniem wykazów gatunków chronionych. Mimo długiej historii ochrony przyrody w Polsce, nie zostały wypracowane zasady, które po stwierdzeniu odpowiednio wysokiego stopnia zagrożenia dla określonego gatunku (w wyniku badań prowadzonych według obiektywnych kryteriów), powodowałyby „automatyczne” umieszczenie go w wykazie gatunków prawnie chronionych.

Należy stwierdzić, że kolejne zmiany w wykazach gatunków prawnie chronionych są w wielu przypadkach niekonsekwentne, a ich status jest często zmieniany bez wystarczającego uzasadnienia. Trzeba dążyć do większego wykorzystania istniejących już „czerwonych list” oraz „czerwonych ksiąg” tak, aby kategoria zagrożenia poszczególnych gatunków miała decydujący wpływ na status ich ochrony.

LITERATURA

- IUCN 2012. Guidelines for application of IUCN Red List criteria at regional and national levels: version 4.0. s. iii + 41. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN.
- IUCN Standards and Petitions Subcommittee. 2017. Guidelines for using the IUCN Red List categories and criteria. Version 13. <http://cmsdocs.s3.amazonaws.com/RedListGuidelines.pdf> (dostęp: 15.11.2017).

- KAŹMIERCZAKOWA R., BLOCH-ORŁOWSKA J., CELKA Z., CWENER A., DAJDOK Z., MICHALSKA-HEJDUK D., PAWLIKOWSKI P., SZCZĘŚNIAK E. & ZIARNEK K. 2016. Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych. s. 44. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- KONDRACKI J. 1988. Geografia fizyczna Polski. Wyd. 6. s. 441. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- KRUCZAŁA A. 2000. Atlas klimatu województwa śląskiego. s. 116. Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Katowicach.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A. & ZAJĄC M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist. – W: Z. MIREK (red.), Biodiversity of Poland. **1**, s. 442, W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- MUSIEROWICZ A. (red.). 1961. Mapa gleb Polski. Opracowanie w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa. Skala 1:300 000, Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną (Dz. U. Nr 168, poz. 1764).
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. 2014, poz. 1409).
- URBISZ A. 2004. Konspekt flory roślin naczyniowych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. – Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach **2240**: 1–285.
- URBISZ A. 2008. Różnorodność i rozmieszczenie roślin naczyniowych jako podstawa regionalizacji geobotanicznej Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. – Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach **2630**: 1–136.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – Wiadomości Botaniczne **22**(3): 145–155.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.). 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. s. xii + 714. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

SUMMARY

The Wyżyna Krakowsko-Częstochowska upland, in southern Poland, covers 2615 km² (KONDRACKI 1988). The vascular plant flora of this region was studied in 1999–2005 (URBISZ 2004, 2008). This paper presents the current list of protected vascular plant species of the Wyżyna Krakowsko-Częstochowska upland, and relates the type of protection for particular species to their threat category.

The list of protected plants was prepared on the basis of the literature (URBISZ 2008) under the relevant regulations of the Minister of the Environment (ROZPORZĄDZENIE 2004, 2014), and the risk categories on the basis of the Polish red list of pteridophytes and flowering plants (KAŹMIERCZAKOWA *et al.* 2016).

The list of protected vascular plants of the Wyżyna Krakowsko-Częstochowska upland (Tab. 1) contains 169 species (90 under strict and 79 under partial protection). As compared with the previous list prepared on the basis of the regulation of the Minister of the Environment of 9 July 2004 (173 species), the ratio between the numbers of strictly and partially protected species has clearly changed (Fig. 1).

The frequent changes in the lists of legally protected species are in many cases inconsistent, and their type of protection is often changed without proper justification. Efforts should be made to make greater use of existing red lists and red books so that the threat category of each species is reflected in its conservation status.

Wpłynęło: 29.09.2017 r.; przyjęto do druku: 20.11.2017 r.